

**О. В. ГОНЧАРОВА. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО
ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ СУМІЖНИХ ПРАВ ВИКОНАВЦІВ У
КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ**

Досліджується суперечності між національним і міжнародним законодавством у сфері захисту суміжних прав виконавців і надаються пропозиції щодо їх подолання.

Ключові слова: суб'єкти суміжних прав, виконавець, правовий захист, міжнародні договори.

Исследуются противоречия между национальным и международным законодательством в сфере защиты смежных прав исполнителей и предлагаются предложения касательно их преодоления.

Ключевые слова: субъекты смежных прав, исполнитель, правовая защита, международные договора.

The contradictions between national and international legislation in the sphere of performers' allied rights defense are investigated in the article. The suggestions of their resolving are given in the article.

Key words: the subjects of allied rights, performer, legal defense, international agreement.

Сучасна Україна буде незалежною правову державу, як складне суспільне явище, тому передбачає постійний розвиток інтелектуального потенціалу держави.

Належною передумовою в Україні цивілізованих відносин є всебічний розвиток нормативно-правової бази. Прагнучи наблизити своє національне законодавство до міжнародних стандартів, Україна, у 2000-2002 роках приєдналася до декількох міжнародних договорів про суміжні права, а саме: Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організації мовлення 1961 року (далі – «Римська конвенція»)¹; Женевської конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм 1971 року (далі – «Женевська конвенція»)²; Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми 1996 року (далі – «Договір ВОІВ про виконання та фонограми»)³.

На сьогоднішній день на розгляді у Верховній Раді України знаходяться декілька важливих законопроектів, внесених Кабінетом Міністрів України, що стосуються питань інтелектуальної власності. Особливо важливим є прийнятий у 2007 році Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності стосовно виконання вимог, пов'язаних із вступом України до СОТ⁴. Після внесення деяких змін до національного законодавства у сфері інтелектуальної власності, воно була приведене у повну відповідність до норм Угоди ТРІПС⁵. Діяльність ВОІВ ДВФбі СОТ все більше впливає на національне право держав-учасниць, які в своєму законодавстві повинні рівнятися на норми, що встановлюються міжнародними договорами.

Приєднання України до міжнародних договорів відповідає інтересам нашої держави. Воно сприятиме правомірному використанню виконань. Відповідно до

© ГОНЧАРОВА Олександра Владиславівна – аспірантка Миколаївського Чорноморського державного університету ім. Петра Могили

Конституції України⁷, приєднання до цих договорів зобов'язало державу дотримуватися їх положень та забезпечити їх ефективну дію.

В зв'язку з чим чиннає також необхідність привести чинне національне законодавство про суміжні права у відповідність до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності⁸.

Процес вступу України до СОТ розпочато ще у 1996 р. За 14 років переговорів Україна пройшла шлях економічних і структурних реформ, трансформації від адміністративно-планової до ринкової економіки, завершила двосторонні переговори з країнами-членами СОТ, ухвалила понад 50 необхідних для адаптації українського законодавства до вимог СОТ законів.

Протокол про приєднання України до Маракешської угоди про створення СОТ був підписаний у Женеві 5 лютого 2008 року⁹. Верховна Рада 10 квітня ратифікувала протокол про вступ України до СОТ.

Проблеми, пов'язані з охороною суміжних прав, досліджувалися багатьма вітчизняними та іноземними вченими. Загальні питання міжнародної охорони суміжних прав вивчалися М.М. Богуславським, Е.П. Гавриловим, В.А. Дозорцевим, Ю.Г. Матвеевим, І.В. Савельєвою, а також такими іноземними науковцями, як: М. Вальтер, Х. Варнер, К. Вінк, П. Геллер, М. Емері, В. Етін, П. Катзенибергер, С. Левінські, В. Нордемманн, С. Стюарт, П. Хертін та іншими. Серед сучасних українських вчених, які займаються дослідженням проблем суміжних прав слід відзначити О.А. Підпригору, О.О. Підпригору, О.Кравченко, В.М. Коссака, О.Д. Святоцького тощо¹⁰.

Необхідним є теоретичне дослідження системи охорони суміжних прав виконавців як на міжнародному, так і національному рівнях та приведення чинного законодавства України про суміжні права виконавців у відповідність до основних універсальних міжнародних договорів про суміжні права, а також до положень Угоди ТРІПС¹¹.

Для цього треба: проаналізувати основні універсальні міжнародні договори, на яких базується міжнародна охорона суміжних прав виконавців; проаналізувати сучасне законодавство України про суміжні права виконавців; провести порівняльний аналіз національного законодавства та міжнародних договорів України про суміжні права виконавців; проаналізувати положення Угоди ТРІПС¹².

Важливого значення набувають питання національної і міжнародної охорони протягом здійснення міжнародного співробітництва. Міжнародна практика визначає два способи, за допомогою яких суміжні права, які виникли в одній країні, дістають визнання в іншій. Перший спосіб - спосіб взаємності. Так у ст.15 Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників і організацій мовлення визначено: « Договірна Держава може в своєму національному законодавстві і підзаконних актах передбачати такі ж обмеження охорони прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, які передбачені її національним законодавством і підзаконними актами щодо охорони авторського права на твори літератури і мистецтва»¹³.

Наступний спосіб – укладення між державами двосторонніх (багатосторонніх) угод. Хоча, основою системи міжнародної охорони суміжних прав виконавців є Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників і організацій мовлення¹⁴ та Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми (ДФФ)¹⁵, охорона також здійснюється на засадах взаємності і укладанні угод.

Отже, на підставі викладеного матеріалу, можна зробити висновок, що система міжнародної правової охорони суміжних прав виконавців – це сукупність взаємопов'язаних міжнародних угод, які містять норми міжнародно-правового характеру, встановлюють взаємні права держав-учасниць щодо охорони прав, які виникають з приводу виконань та є основною формою розвитку міжнародного співробітництва в галузі суміжних прав. Міжнародна система охорони суміжних прав виконавців спрямована на формування єдиних підходів до забезпечення їх прав. Комплекс заходів щодо міжнародного співробітництва координує Всесвітня організація інтелектуальної власності¹⁶.

Першим міжнародно-правовим документом, спрямованим на захист суміжних прав виконавців була Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, прийнята у Римі 26 жовтня 1961 року¹⁷. Набула чинності 18 травня 1964 р. На відміну від більшості міжнародних конвенцій, які приймалися із метою систематизувати та уніфікувати вже існуюче нормативно-правове регулювання, Римська конвенція стала спробою установити міжнародні норми у відносно юридичної концепції, що на момент розробки цього міжнародно-правового документу ще не знайшла достатнього закріплення у національному законодавстві.

Із часу прийняття Римської конвенції національні стандарти захисту суміжних прав виконавців значною мірою еволюціонували і тепер перевищують рівні охорони, встановлені самою конвенцією. Реакцією на ці зміни став Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми (ДФФ)¹⁸, прийнятий на дипломатичній конференції Всесвітньої організації інтелектуальної власності 20 грудня 1996 року.

Ним передбачаються певні права виконавців і виробників. Більша частина прав, наданих на підставі ДФФ¹⁹ виконавцям – це права, пов'язані із записаними, суто звуковими виконаннями. Виконавцям надається 4 види майнових прав на їх виконання, записані на фонограми (на аудіовізуальні записи, такі як фільми): право на відтворення, право на розповсюдження, право на прокат і право зробити фонограми доступними²⁰.

Виконавці користуються виключним правом дозволяти безпосереднє або опосередковане відтворення своїх виконань, записаних на фонограми будь-яким способом і в будь-якій формі. Відповідно до договору, виконавці користуються виключним правом дозволяти доведення і комерційний прокат для публіки оригіналу і примірників своїх виконань, записаних на фонограми, за допомогою продажу або іншої передачі права власності. Право зробити фонограми доступними – це право дозволяти доведення до загального відома або засобами бездротового зв'язку будь-якого записаного на фонограму виконання таким способом, що публіка може здійснювати доступ до нього з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором (через Інтернет)²¹. У ДФФ є три види майнових прав виконавців щодо їх незаписаних виконань: право на ефірне мовлення, право на сповіщення для загального відома і право на запис. Договір надає виконавцям також немайнові права: право вимагати ідентифікації як виконавця і права запевечувати проти будь-якого спотворення або іншої зміни, які завдають шкоди репутації виконавця. У договорі зазначається, що виконавці користуються правом на одноразову справедливую винагороду за пряме або опосередковане використання фонограм, опублікованих з комерційною метою, для ефірного мовлення або будь-якого сповіщення для загального відома. Разом з тим Договірна сторона може

виключити це право.

Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм — Женевська конвенція²². Укладена у Женеві 29 жовтня 1971 р. Верховна Рада України 15 червня 1999 р. прийняла Закон №738-XIV про приєднання до цієї Конвенції і вона набрала чинності для України 18 лютого 2000 р.

Законодавство України у сфері суміжних прав адаптоване до вимог Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС)²³. У 2007 році набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності»²⁴, яким законодавство України у сфері інтелектуальної власності, зокрема авторського права і суміжних прав, приведено у повну відповідність до вимог Угоди ТРИПС²⁵. Зазначеним Законом внесені положення до Цивільного та Господарського кодексів України.

Щодо відповідності нормам Угоди ТРИПС²⁶ був прийнятий Проект Закону України Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права»²⁷, який пройшов досить ретельне опрацювання і експертизу зарубіжних фахівців, та отримав досить високу позитивну оцінку. Основним достоїнством цього Закону є те, що він максимально наближений до вимог ринкової економіки в сучасних умовах.

Найбільш істотним доповненням є суміжні права, які поширюються на виконавців, розробників фонограм і організації мовлення. Це розділ III Закону України «Про авторське право і суміжні права»²⁸. Цей розділ розроблений і прийнятий відповідно до Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників, фонограм і організації мовлення, підписаної в Римі 26 жовтня 1961 р.

Це вже само по собі виносить Україну на міжнародний рівень, дозволяє отримати правову охорону у результаті творчої діяльності.

Між тим, це велика група виконавців, до якої за Законом «Про авторське право і суміжні права» (стаття 1) відносяться актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригент музичних і музично-драматичних творів; Із тексту статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права»²⁹ випливає, що зазначений перелік виконавців не є вичерпним. До цього переліку мають відноситися усі виконавці, які в той чи інший спосіб чи формі виконують твори літератури і мистецтва.

Наведений перелік виконавців, права яких охороняються на території України є ширшим, ніж передбачений Міжнародною конвенцією про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організації мовлення. Стаття 3 згаданої Конвенції, де під «виконавцями» маються на увазі актори, співаки, музиканти, танцюристи або інші особи, які виконують роль, співають, читають, декламують, виконують або будь-яким іншим способом беруть участь у виконанні творів літератури чи мистецтва, дає більш вузьке визначення поняття.

За часів існування СРСР не було ніяких законодавчих актів, які регулювали б відносини у сфері суміжних прав³⁰. Нині в Україні фундаментальним нормативно-правовим актом, що врегульовує відносини у сфері суміжних прав виконавців є Закон «Про авторське право і суміжні права» прийнятий 23 грудня 1993 року.

Пізніше в його тексті відбулися певні зміни і доповнення, внесені Законами України від 28.02.1995 р. за № 75/95-ВР від 16.07.1999 р. № 998-XIV. Сьогодні цей Закон викладено у новій редакції (Від 11.07. 2001 р. № 2627-ІІІ - далі, Закон). Третій його розділ регулює відносини у сфері охорони суміжних прав виконавців.

Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 11.07.2001р, суміжні права – це права виконавців на результати творчої діяльності, а також права виробників фонограм та організацій мовлення щодо використання творів науки, літератури, мистецтва, які охороняються авторським правом. Цим поняттям охоплюється три групи права: а) права виконавців; б) права виробників фонограм; в) права організацій мовлення.

Отже, проаналізувавши положення національного законодавства та міжнародних договорів України про суміжні права виконавців, на підставі викладеного матеріалу можна запропонувати такі рекомендації удосконалення національного законодавства стосовно правової охорони суміжних прав виконавців. Внести зміни і доповнення до статті 1 «Визначення термінів» Закону України «Про авторське право і суміжні права». В зв'язку із неточністю формулювання розмежування окремих груп суміжних прав у ст.1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», надати повне, чітке і лаконічне визначення поняття виконавців, а саме: «Виконавець – це актор, співак, музикант, диригент, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, інтерпретує або будь-яким іншим способом бере участь у виконанні творів фольклору, літератури чи мистецтва, а також інші особи, які займаються творчою діяльністю».

Необхідно також визначити поняття виконання, під яким слід розуміти, художньо-творчу діяльність виконавця, який використовує власний талант і майстерність для передачі ідеї, виконуваного твору. Статтю 38 Закону «Про авторське право і суміжні права» «Особисті немайнові права виконавців...» викласти так: «Виконавцю належить право на: зазначення його імені або псевдоніму при виконанні, на примірниках запису виконання при трансляції; вимагати визнання того, що він є виконавцем твору, крім тих випадків, коли ненадання такого права диктується способом використання виконання; вимагати захисту виконання, забезпечення належної якості запису виконання; протидіяти будь-якому спотворенню, перекрученню чи іншому посяганню, що може зашкодити честі і гідності виконавця.

Перелічені права повинні зберігатися і після смерті виконавця, хоча б до закінчення терміну охорони майнових прав.

У Законі «Про авторське право і суміжні права» не має відповідної статті, яка б передбачала виплату винагороди виконавцю за виконання. Доповнити Закон України «Про авторське право і суміжні права» статтю 39' «Право на винагороду виконавців». В статті зазначити, що виконавці мають право на одноразову справедливую винагороду за пряме або непряме використання виконань. Виконавець вправі вимагати одноразову справедливу винагороду у користувача.

Також, вважаю важливо доповнити Закон «Про авторське право і суміжні права» статтями про договірні відносини між виконавцем і виробником фонограми, між виконавцем і організацією мовлення чи авторами творів. Виділити окрему статтю, яка б регулювала відносини виконавця з роботодавцем у процесі виконання службових обов'язків чи під час службового завдання. В цьому випадку особисті майнові права повинні бути повністю збереженні за виконавцем, а майнові

права розподіленні відповідно за договором з роботодавцем, з яким виконавець знаходиться у трудових відносинах.

1. *Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення*. Вчинено в Римі 26.10.61 р. // ВВР України. – 2002. – № 2. – Ст. 13.

2. *Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.71 р.* // ВВР України. – 1999. – №32. – Ст. 265.

3. *Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.11.96 р.* // ВВР України. – 2002. – №2. – Ст. 15.

4. *Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо правової охорони інтелектуальної власності стосовно виконання вимог, пов'язаних із вступом України до СОТ від 31.06.07 р.* // ВВР України. – 2007. – №44. – Ст. 512.

5. *Підпригоро О.А., Підпригоро О.О.* Право інтелектуальної власності України: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.

6. *Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.11.96 р.* // ВВР України. – 2002. – № 2. – Ст. 15.

7. *Конституція України від 28 червня 1996 р.* // ВВР. – 1996. – № 30 – С.141.

8. *Підпригоро О.А., Підпригоро О.О.* Право інтелектуальної власності України: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.

9. *Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі. Женева, 5 лютого 2008 року* // ВВР України. – 2008. – № 23. – Ст. 213.

10. *Сирота Д. М.* Вдосконалення законодавства України про суміжні права до рівня основних універсальних міжнародних договорів про суміжні права: Автореф. ... канд. юрид. наук. – К., 2004.

11. *Підпригоро О.А., Підпригоро О.О.* Цит. праця.

12. Там само.

13. *Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення*. Вчинено в Римі 26.10.61 р. // ВВР України. – 2002. – №2. – Ст. 13.

14. Там само.

15. *Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.11.96 р.* // ВВР України. – 2002. – № 2. – Ст.15.

16. *Мельник О.* Поняття системи міжнародної охорони авторських прав // Право України. – 2001. – № 11. – С. 65-68.

17. *Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення*. Вчинено в Римі 26.10.61 р. // ВВР України. – 2002. – №2. – Ст. 13.

18. *Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.11.96 р.* // ВВР України. – 2002. – № 2. – Ст. 15.

19. Там само.

20. *Дроб'язко Р.* Договори Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право та про виконання і фонограми // Право України. – 1998. – №12. – С. 78-80.

21. Там само.

22. *Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.71 р.* // ВВР України. – 1999. – №32. – Ст. 265.

23. *Підпригоро О.А., Підпригоро О.О.* Цит. праця.

24. *Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності» від 22.05.2003р.* // ВВР України. – 2003. – № 35. – Ст. 271.

25. *Підпригоро О.А., Підпригоро О.О.* Цит. праця.

26. Там само.

27. *Закон України Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» 2001р.* // ВВР України. – 2001. – № 45. – Ст. 214.

28. *Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.93р.* // ВВР України. – 1994. – № 13 від 29.03.94. – В ред. Закону № 2627–111 від 11.07.2001 // ВВР України. – 2001. – № 43. – Ст. 214.

29. Там само.

30. *Кравченко О.* Суміжні права та історія їх виникнення // Право України. – 2004. – №11 – С. 57-60.